

Socialinio darbo procesai ir metodai

Socialinis darbas su jaunimu gatvėje¹ – pirmoji patirtis Lietuvoje

Birutė ŠVEDAITĖ-SAKALAUSKĖ

Vilniaus universitetas

Socialinio darbo katedra

Tel. +370 616 00 977

El. paštas: birutesvedaite@fyahoo.de

Danielė EIDUKEVIČIŪTĖ

Vilniaus universitetas

Socialinio darbo katedra

El. paštas: d.eidukeviciute@gmail.com

Santrauka. Straipsnyje pristatoma socialinio darbo su jaunimu gatvėje teorinė koncepcija, kuri pasaulyje egzistuoja jau daugiau kaip 40 metų, ir remiantis atliktu kokybiniu tyrimu aptariama pirmoji gatvės socialinio darbo patirtis Lietuvoje. Straipsnyje susitelkiama į gatvės socialinio darbo strategijos atsiradimo visuomenines priežastis, analizuojama gatvės socialinio darbo principinė laikysena, aptariamos darbo gatvėje kryptys, tikslai ir funkcijos, nagrinėjama socialinio darbo gatvėje metodologija ir darbui reikalingos kompetencijos. Išskiriamos pagrindinės gatvės socialinio darbo problemos ir kritiniai taškai, specifiniai šio darbo iššūkiai Lietuvoje. Apibendrinant galima teigti, kad gatvės socialinio darbo su jaunimu koncepcija atkeliavo ir į Lietuvą. Ir nors kol kas yra vos kelios pavienės organizacijos, besirūpinančios gatvės socialinio darbo diegimu ir plėtra Lietuvoje, turinčios labai ribotų išteklių (žmogiškųjų, materialųjų, galios ir įtakos požūriui), o Lietuvos socialinė politika dar nėra atpažinusi ir pripažinusi tokio socialinio darbo su jaunais žmonėmis poreikio, vis dėlto galima teigti, kad startas duotas. Pirmieji gatvės socialinio darbo projektai Lietuvoje tiek paradigmine laikysena, tiek metodologija visiškai atitinka gatvės socialinio darbo koncepcijos esmines nuostatas ir gali būti visiškai atpažįstami kaip tas pats reiškiny, kurį Vakaruose įprasta vadinti gatvės socialiniu darbu.

Pagrindiniai žodžiai: socialinis darbas su jaunimu gatvėje, mobilus darbas su jaunimu, principinė laikysena ir nuostatos, socialinio darbo metodas.

Vietoje įvado

Pradėsime nuo realios, neseniai vykusios, autorėms asmeniškai žinomos istorijos: viename Lietuvos provincijos mieste X ėmė „siausti“ paauglių grupė². „Terorizuodavo“ mažesnius, pakišdavo

¹ Lietuvoje dar nėra nusistovėjęs tikslus šio socialinio darbo metodo pavadinimas. Angliškai jis vadinamas *Streetwork*, vokiškai – *Strassensozialarbeit*. Straipsnyje šis metodas įvardijamas „socialinis darbas gatvėje“ arba „gatvės socialinis darbas“. Taip pat, pvz., vokiškai kalbančiose šalyse, šalia socialinio darbo su jaunimu gatvėje termino yra vartojama ir mobilaus darbo su jaunimu sąvoka.

² Miestas nedidelis, vos 10 tūkst. gyventojų.

koją šaligatviu einančioms močiutėms, pjaustė automobilių padangas, laužė valytuvus, nusukdavo veidrodėlius, važinėdavosi automobiliu, neturėdami vairuotojo pažymėjimo, ir pan. Vieną kartą besityčiodami rimčiau apstumdė vyriškį. Jų maždaug 15, jiems nuo 10 iki 15 metų, visi berniukai, visi pažįstami, nes provincijos nedideliame mieste apskritai visi daugmaž vieni kitus žino. Kita vertus, jie reguliariai lankė mokyklą, kai kurie – ir sporto mokyklą, žaidė vietinėje tinklinio komandoje. Tačiau laisvalaikiu „siautėjo“: organizuotai, iš dalies net „profesionaliai“ (sugebėdavo pabėgti, vienas kitą „dengė“ ir pan.) ir ne be tikslo – jie keršijo visiems, kurie tik pabandydavo juos auklėti (todėl, pvz., vietos nepilnamečių reikalų inspektorė ne kartą keitė savo automobilio padangas ir kt.). Galiausiai tai pasiekė tam tikrą mastą: rajone apie juos „sklido garsas“, rašė vietos laikraštis, o miesto X kelių gatvių gyventojai sutemus bijojo pasirodyti lauke. Kad ir kaip būtų, paauglių grupė buvo savitai efektyvi, nes prie bendro stalo susėdo specialistai tartis, ką daryti – anot jų, „tokio dalyko jų mieste per amžius nėra buvę“. Apskritojo stalo diskusija buvo paskatinta nuoširdaus susirūpinimo, o ne siekiant įvykdyti kokias nors pareigines instrukcijas – ten savo noru dalyvavo vaiko teisių apsaugos specialistai, policijos pareigūnai, mokyklos darbuotojai, socialiniai darbuotojai, seniūnas ir kt. Diskusijos turinį galima apibendrinti vyresnei kartai dar gerai pamenamo tarybinio animacinio filmuko svarstymais – kur sakinyje „Bausti negalima pasigailėti“ padėti kablelį? Aiškiai konkuravo dvi pozicijos: vienu manymu, šie paaugliai – dėmesio norintys ir problemų šeimose turintys vaikai, kitų nuomone, „už vieną muštą dešimt nemuštų duoda“³ ir apgailestavo, kad daugumos vaikų pernelyg jaunas amžius neleidžia jų patraukti baudžiamojon atsakomybėn, nes esą bausmė, geriausiai – įkalinimas yra vienintelė veiksminga priemonė šiems vaikams auklėti. Akivaizdu, kad požiūrio kampas, paradigma lemia ne tik kablelio vietą minėtame sakinyje, bet ir tolesnius žingsnius – poveikio priemonės. Apskritojo stalo X mieste dalyviai tąkart išsiskirstė lyg ir patikėję, kad vis dėlto būtų svarbiau paauglius suprasti ir jiems padėti nei nubausti. Net turėta konkrečių sumanymų, ką būtų galima daryti. Vis dėlto X miesto baudžiamoji statistika po pusmečio parodė, kad viso to neįvyko – „nugalėjo“ alternatyvi pozicija: vaikams buvo iškeltos administracinės ir baudžiamosios bylos. Kablelis surado savo vietą – „Bausti, negalima pasigailėti“, tačiau ar baigėsi pati istorija?⁴

Šis nutikimas, vykęs neseniai Lietuvoje, galėtų iliustruoti socialinio darbo su gatvės jaunimu radimosi procesą, kuris Vakarų visuomenėse (tačiau ne tik ten, bet ir Pietų Amerikoje, kai kuriose Afrikos šalyse) įvyko prieš gerus 40 metų, kaip reakcija į jaunų žmonių elgesį, kuris kėlė įvairių nepatogumų. Nors mūsų mieste X mieste socialinis darbas su jaunimu gatvėje šį kartą neatsirado (nes buvo pasirinktas kardinaliai priešingas problemos sprendimo būdas), vis dėlto Lietuvoje jau yra pirmųjų gatvės socialinio darbo su jaunimu pavyzdžių. Juos aptarti ir skiriamas šis straipsnis. **Taigi šio straipsnio tikslas ir kartu uždavinys yra reflektuoti pirmąją darbo su gatvėje jaunimu gatvėje patirtį Lietuvoje bei, pasitelkiant pasaulyje jau keletą dešimtmečių egzistuojančią socialinio darbo su jaunimu gatvėje koncepciją, nustatyti, kiek Lietuvoje taikoma praktika gali būti tapatinama su šia koncepcija.** Svarbu pažymėti, kad Lietuvoje iki šiol gatvės socialinio darbo teorija ir praktika nebuvo tirta moksliniu lygmeniu, tai pirmoji šios tematikos publikacija. Vakaruose gatvės socialinis darbas kaip socialinio darbo strategija yra sulaukusi pakankamo dėmesio. Pagrindiniai autoriai, rašę apie gatvės socialinį darbą, straipsnyje pristatomą aptariant gatvės socialinio darbo su jaunimu koncepciją.

³ Lietuvių liaudies patarlė, nusakanti, koks turi būti vaikų auklėjimas.

⁴ Tikėtina, kad ši istorija turės tęsinį, nes vaikai ir jų poreikiai iš X miesto niekur nedingo, tik dabar, šalia kitų problemų, vaikų biografijose atsirado dar ir teisėsaugos sistemos žymės ir iš to kylančios pasekmės.

Tyrimo metodologija

Siekiant aptarti lietuviškąją socialinio darbo su jaunimu gatvėje patirtį, 2014 m. buvo atliktas kokybinis ekspertų tyrimas. Iš viso apklausti 5 socialiniai darbuotojai iš trijų skirtingų organizacijų⁵ – visi jie dirbo (ar tebedirba) su jaunimu gatvėje ir tapatina save su socialinio darbo gatvėje koncepcija. Dviejų organizacijų gatvės darbuotojai dirbo skirtinguose Lietuvos didmiesčiuose, o trečiosios organizacijos ekspertas – kaimo vietovėje. Dvi ekspertės buvo moterys, trys ekspertai – vyrai. Pusiaus struktūruotu interviu iš viso surinkta daugiau kaip 60 puslapių naratyvinio pobūdžio duomenų. Duomenys buvo analizuojami vadovaujantis ekspertų interviu analizės metodika (Meuser, Nagel, 2003). Interviu iš pradžių buvo transkribuoti, paskui nuosekliai skaidomi į parafrazes, vėliau parafrazės subendrintos į konceptus, galiausiai iš visų turimų konceptų suformuluota 15 kategorijų. Vis dėlto šiame straipsnyje (dėl robotos apimties) duomenys pristatomi kiek kita logika: tyrimu konceptualizuota lietuviškoji socialinio darbo su jaunimu gatvėje patirtis yra reflektuojama pagal Vakaruose nusistovėjusią šio darbo teorinę koncepciją.

Darbo su jaunimu gatvėje atsiradimo prielaidos

Darbas gatvėje kaip socialinio darbo metodas atsirado Jungtinėse Amerikos Valstijose maždaug šeštajame XX a. dešimtmetyje (Galuske, 2002). Netrukus gatvėje įgyvendinamo socialinio darbo idėja persikėlė ne vien į Vakarų Europą, bet paplito ir Pietų Amerikoje, Australijoje, Afrikoje, Azijoje ir kitur. Tokio pobūdžio socialinio darbo poreikį diktavo intensyvi urbanizacija, lygiai kaip ir visuomenės individualizavimo procesai. Žaibišku greičiu augantys miestai, jų vidinė diferenciacija į „prestižinius“ ir „skurdžių“ rajonus sukūrė vadinamuosius socialinių problemų židinius – vietoves (didmiesčių pakraščiuose), kuriose telkiasi asmenys, patiriantys socialinę atskirtį, stigmatizaciją ir iš to kylančias daugialypes asmenines problemas. Įvairios iššaukiančio elgesio jaunimo subkultūros (pankai, skinai, rokeriai ir kt.), taip pat nusikalstamu elgesiu išsiskiriančios grupės, gangsteriai, agresyviai nusiteikę jauni žmonės, valkatos ar jauni benamiai yra minėtų procesų padarinys. Ir ne vien padarinys, bet ir savitas pačių jaunų žmonių bandymas spręsti savo socialinės atskirties ir patiriamos stigmatizacijos situacijas.

Kitaip tariant, *gatvės socialinis darbas radosi iš poreikio reaguoti į grupes, kurios savo elgesiu ir veikla visuomenei, aplinkiniams kelia nerimą, nesaugumą, nes pažeidžia nusistovėjusias socialines normas. Kitas dalykas – šių jaunų žmonių „nepasiekė“ ir nebeveikė jokios kitos tradicinės socialinio darbo ar ugdymo priemonės.* Reikia pažymėti, kad praėjusio šimtmečio šeštajame septintajame dešimtmetyje JAV išsidiferencijavo du darbo gatvėje modeliai ir konkuravo tarpusavyje (Galuske, 2002). Pirmasis yra transformacijos modelis – jo tikslas, naudojant socialines pedagogines, ugdymo priemones, padėti pasikeisti jaunuoliams – socializuoti(s) teigiama linkme, pvz., iš gatvės persikelti į jaunimo centrą ar laisvalaikio klubą. Socialiniai darbuotojai, dirbantys tokiuose centruose, pradėjo eiti į gatves ir sutiktus jaunus žmones informuoti apie klubus ir juose vykdomą veiklą (Morse et al., 2007). O kiti socialiniai darbuotojai išeidavo į gatves ne tik informuoti, bet ir tiesiogiai dirbti su jaunimu, t. y. palaikyti, paremti jaunuolius, užmegzti

⁵ Autorių duomenimis, kol kas Lietuvoje tėra šios trys organizacijos, turinčios gatvės socialinio darbo su jaunimu patirties, todėl galima kalbėti apie visuminį šios veiklos tyrimą.

su jais pasitikėjimu ir pagarba grįstą santykį (Fletcher, Bonell, 2009; Chui, Ho, 2006). Antrasis – atbaidymo modelis. Jo tikslas – kontroliuoti, stebėti, prireikus bausti (Galuske, 2002). Pirmajam modeliui reikia daug laiko, pastangų ir išteklių, rezultatų tenka laukti ilgai, kartais neaišku, ar jų apskritai bus pasiekta. Antrasis modelis duoda greitų rezultatų ir, atrodytų, yra pigesnis. Tačiau vaizdas apgaulingas – problemos simptomai išnyksta, bet pati problema – ne, ji tik pakeičia vietą, pasitraukia kitur, o visuomenė ilgesnėje perspektyvoje sumoka galbūt net kur kas daugiau – išlaidydamą įkalinimo įstaigas, brangias reabilitacijos programas, globos įstaigas ir kt.

Vakarų Europoje XX a. devintojo dešimtmečio pradžioje plačiai įsigalėjo būtent pirmasis – „transformacijos modelis“. A. Klose ir W. Stefanas (1997 cit. Kreft, Mueller, 2010, 126) įvardija tris priežastis, dėl kurių taip nutiko: 1) socialinio darbo sistemoje pribrendo suvokimas, kad tradiciškai organizuojamas socialinis darbas nepasiekia arba tik ribotai pasiekia tam tikras adresatų⁶ grupes; 2) tuo metu stipriai plito AIDS, todėl reikėjo ieškoti būdų pasiekti narkotikus vartojančias ar prostitutija užsiimančias adresatų grupes; 3) visuomenėje buvo ypač jautriai reaguojama į eskaluojamą jaunimo nusikalstamumo temą – todėl socialinė politika buvo priversta ieškoti sprendimų. M. Galuske (2010) prideda dar ir ketvirtą priežastį, kuri rodo tuometį paradigminį pokytį vakarietiško socialinio darbo savivokoje: aštuntuoju ir devintuoju dešimtmečiu profesinėje socialinio darbo bendruomenėje įsigalėjo suvokimas, kad socialinis darbas negali vykti atsietai nuo klientų gyvenamojo pasaulio (vok. *Lebenswelt*) ir jų kasdienybės. Tai buvo laikai, kai socialinio darbo paradigmai didelę įtaką darė kritinė mokykla, J. Habermaso teorija, todėl buvo atsisakyta iki tol vyravusios ekspertinės laikysenos klientų atžvilgiu ir terapizuojančios socialinio darbo orientacijos.

Lietuvoje, kaip minėta, gatvės socialinis darbas žengia vos pirmuosius žingsnius. Kaip rodo mūsų tyrimas, tai yra kelių pavienių organizacijų (bendradarbiaujant su savivaldybe) bandymas reaguoti į jų veikimo lauke pastebėtų jaunų žmonių poreikius. Vis dėlto tai, kad Lietuvoje iki šiol nenusistovėjo socialinio darbo gatvėje tradicija, nereiškia, kad nėra poreikio – straipsnio pradžioje minėtas X miesto pavyzdys kaip tik rodo tokį poreikį. Tikėtina, kad X miesto situacija egzistuoja ne viename Lietuvos didesniame ar mažesniame mieste, taip pat ir kaimuose⁷. Tačiau greičiausiai mūsų šio poreikio atpažinti, pripažinti bei jį atliepti. Apskritai reikia konstatuoti, kad lietuviškoje socialinio darbo sistemoje kol kas neįprasta mąstyti apie nepasiekiamas arba sunkiai pasiekiamas adresatų grupes ir pagalbą joms. Vertinant iš vakarietiško socialinio darbo paradigmos, lietuviškas socialinis darbas kol kas yra stipriai institucionalizuotas⁸, orientuotas į

⁶ Straipsnyje lygia greta vartojamos dvi sąvokos – „socialinio darbo klientai“ ir „socialinio darbo adresatai“. Jos suprantamos sinonimiškai, nors kai kurie autoriai pabrėžia, kad socialinio darbo kontekstu labiau tinkama adresatų sąvoka, nes socialinio darbo paslaugos yra specifinės, dažniausiai socialinio darbo klientai nėra klientai tikra to žodžio reikšme, nes ne jie yra socialinio darbo paslaugų užsakovai.

⁷ Lietuvos žiniasklaida, pasitaikius progai vis išviešina „eilinį“ jaunų žmonių žiaurumo atvejį, linksniuoja didėjančią jaunimo nusikalstamumą, „katastrofišką“ patyčių situaciją Lietuvos mokyklose ir kt. Žinoma, ne visi faktai skandalų besivaikančioje žiniasklaidoje yra pagrįsti, ir spalvos dažnai pernelyg sutirštinamos. Vis dėlto dažniausiai žiniasklaidos linksniuojamos istorijos rodo tai, kad į bręstančią problemą sureaguota pernelyg vėlai, reaguota netinkamai arba apskritai niekaip nereaguota.

⁸ Sąvoka „institucionalizuotas socialinis darbas“ gali būti vartojama ir suprantama įvairiai. Modernioje visuomenėje kiekvienas socialinis darbas yra įgyvendinamas tik institucijų (organizacijų), tad socialinis darbas visada yra institucionalizuotas. Vis dėlto socialinio darbo profesijos kontekste sąvoka „institucionalizuotas socialinis darbas“ ilgainiui yra įgavusi ir neigiamą konotaciją, nes ja pažymimas toks socialinis darbas, kuris visų pirma paiso institucijos, o ne klientų poreikių, siekia pritaikyti klientus prie institucijų tikrovės, bet ne

darbą su tais asmenimis, kurie yra pasiekiami tradiciniu, institucionalizuotu socialiniu darbu, taip pat lietuviško socialinio darbo sistema kol kas daugiausiai susikoncentravusi į bazinių poreikių užtikrinimą, bet ne į aukštesnius – socialinio darbo klientų integracijos ar jų savirealizacijos visuomenėje – tikslus⁹.

Mūsų tyrimas atskleidė dar vieną svarbų faktą, kad kaimo vietovėje vykdomas gatvės socialinis darbas (patys tiriamieji jį vadina „mobiliu darbu su jaunimu“), kitaip nei tirtuose didmiesčių pavyzdžiuose, atsirado toli gražu ne todėl, kad ten gyvenantys jauni žmonės „nepasidavė“ jokiems kitiems socialinio darbo ar ugdymo pasiūlymams ir todėl darbas gatvėje buvo vienintelis būdas juos „prisikviesti“. Anot tyrimo dalyvavusių ekspertų, nuo rajono centro nutolusiuose kaimuose gyvenantys jauni žmonės veikiausiai mielai dalyvautų bet kokiame jiems skirtame projekte, tačiau tokių ten apskritai nėra. Taigi šiuo atveju darbas gatvėje kaime¹⁰ nebuvo koks nors išskirtinis pasiūlymas jauniems žmonėms, tačiau jiems tai apskritai vienintelis pasiūlymas. Prisimenant ribotus Lietuvos išteklius, darbas gatvėje arba mobilus darbas su jaunais žmonėmis kaimo vietovėse, kai ne jauni žmonės važiuoja į jaunimo klubus ar laisvalaikio pasiūlymus, bet jaunimo darbuotojai atvažiuoja pas juos į jų gyvenamą erdvę, yra veikiausiai vienas iš racionaliausių sprendinių, siekiant sudaryti jauniems žmonėms palankesnes sąlygas jų raidai. ĮdARBINTI jaunimo darbuotoją kiekviename kaime pernelyg brangu, ypač jei ten gyvena vos 10–15 jaunuolių, o pasiekti rajono centruose vykstančius pasiūlymus dažniausiai nėra sąlygų (nėra susisiekimo, jaunuolių tėvai neturi finansinių išteklių ir pan.). Tad mūsų atliktas tyrimas rodo, kad lietuviškojo kaimo realybėje visų pirma problema yra ne „prisikviesti“ adresatų, o, atvirkščiai, – „prisikviesti“ paslaugą ten, kur jos tikrai reikia. Tai vėl rodo institucinį mąstymą lietuviškoje socialinio darbo sistemoje – klientas turi pasiekti paslaugą, o ne paslauga klientą.

Kita vertus, žvelgiant į neilgą lietuviško socialinio darbo istoriją, jau būta precedentų, kai buvo tinkamai sureaguota į krizinę pagalbos poreikį visuomenėje. Ryškiausias pavyzdys – vaikų dienos centrų judėjimas Lietuvoje, atsiradęs iš natūralaus poreikio gelbėti gatvėje atsidūrusius, beveik neprižiūrimus vaikus. Tuomet, vos porai metų praėjus po Lietuvos nepriklausomybės atgavimo, į vaikų bėdas reagavo pavienės nevyriausybinės, bažnytinės iniciatyvos ir privatūs asmenys. Šiandien Lietuvoje veikia daugiau nei 200 vaikų dienos centrų socialinės rizikoje augantiems vaikams, ir nors ši socialinė paslauga dar vis neapibrėžta teisiniu lygmeniu, tačiau valstybė ir savivaldybės reguliariai (vis dėlto neužtikrindamos viso finansavimo) remia šią pagalbą

instituciją prie klientų tikrovės. Šiame straipsnyje sąvoka „institucionalizuotas socialinis darbas“ arba „instituciskai orientuotas socialinis darbas“ yra vartojama kaip tik šią prasme ir suprantama kaip tokio pobūdžio socialinio darbo kritika.

⁹ Pastaruoju metu Lietuvoje intensyviai diskutuojama apie deinstitutionalizaciją arba institucinės globos sistemos (vaikų globos ir neįgaliųjų srityje) pertvarką. Deinstitutionalizacijos tikslas – priartinti socialinę pagalbą prie asmens natūralios gyvenamosios aplinkos, kuriant diferencijuotas paslaugas vietos bendruomenėse. Vis dėlto ir šių diskusijų kontekste yra mąstoma tik apie globos institucijoje uždarytų žmonių „iškeldinimą“ į jų namus ar bendruomenę, siekiant užtikrinti šių žmonių teises ir orų gyvenimą, bet ne apie pagalbą instituciskai nepasiekiamoms tikslinėms grupėms. Tad tikriausiai galima teigti: nors deinstitutionalizacijos diskusija savitai primena XX a. aštuntuoju dešimtmečiu Vakaruose vykusį paradigmą socialinio darbo pokytį, vertusių socialinius darbuotojus palikti savo kabinetus ir nueiti pas savo klientus į jų gyvenamąjį pasaulį, tačiau kyla abejonė, kad paradigmatis pokytis iš tiesų persmelkė lietuviškojo socialinio darbo sąmonę, nes ir toliau yra mąstoma iš institucijos perspektyvos – kur „padėti“ klientą, o ne kaip pas jį nueiti ar jį pasiekti jo gyvenimo tikrovėje.

¹⁰ Tyrimo dalyvavę ekspertai pasakojo, kad jie reguliariai važiuoja į 9 kaimus ir užsiima su ten gyvenančiais jaunuoliais.

veiklą¹¹. Tad galvojant ir apie socialinio darbo su gatvės jaunimu plėtrą, nebūtų galima teigti, kad Lietuvoje nėra patirties, kaip iš būtinybės reaguoti (į krizę, pavojų, nelaimę, aktualų poreikį) gali rasti visuotinai pripažinta socialinio darbo strategija.

Socialinio darbo gatvėje apibrėžtis

Jau pats pavadinimas tarsi sako, kad šio socialinio darbo metodo esmė – *jo įgyvendinimo vieta*. Tačiau „gatvė“ nebūtinai reiškia pačią gatvę. „Gatvė“ šios socialinio darbo koncepcijos požiūriu reiškia, kad socialinis darbuotojas ar darbuotoja veikia ten, kur jo / jos adresatai gyvena, kad ne adresatai ateina pas socialinį darbuotoją, bet jis pas juos. O tai reiškia kitokią laikyseną ir kitokius galios santykius nei instituciskai, tradiciškai organizuoto socialinio darbo atveju. Mūsų tyrime dalyvavę ekspertai taikliai nusakė: „*mes esame svečiai pas juos, ne jie pas mus.*“ Tad ne pati darbo vieta yra lemiamas veiksnys, o paradigmatinė laikysena. Būtent ji lemia, kas gali būti laikoma darbu gatvėje, o kas ne. Pavyzdžiui, kiekvienoje Lietuvos seniūnijoje dirba socialiniai darbuotojai su rizikos šeimomis – jie / jos taip pat didelę savo darbo laiko dalį praleidžia lankydami savo klientus jų namuose. Tačiau šios socialinės darbuotojos nedirba pagal gatvės socialinio darbo koncepciją bent dėl dviejų priežasčių: 1) jos įgyvendina ne tik pagalbos, bet ir šių šeimų kontroliavimo funkcijas, t. y. šeimos dažniausiai savanoriškai neapsisprendė pagalbos santykiui; 2) antroji priežastis – šios darbuotojos, nors ir būna savo klientų gyvenamojoje aplinkoje, bet tik savo institucijos nustatytais darbo valandomis, kurios yra tokios pačios kaip ir visų valstybės institucijų. Taip neįvykdomas antras svarbus darbo gatvėje požymis: kad ne klientai turi prisitaikyti prie socialinio darbuotojo primastos struktūros, tačiau socialinis darbas taikosi prie klientams įprastos kasdienybės struktūros¹². Tad socialinis darbas su rizikos šeimomis nors ir vyksta klientų gyvenamojoje aplinkoje, tačiau išlieka institucionalizuotas. O, anot mūsų tyrime dalyvavusių ekspertų, gatvės socialiniai darbuotojai dirba tuomet, kai jaunuoliai yra gatvėje – vakarais, savaitgaliais, per šventes, per mokyklinės atostogas ir pan. Darbas vyksta jaunuolių „apgyvendintose“ vietose – ten, kur jie leidžia savo laisvalaikį: prie parduotuvės, netoli benzino kolonėlės, neužrakintame pusrūsyje, stotelėje, vaikų žaidimo aikštelėje, prie pakabinto krepšinio lanko, diskotekoje, neužrakintame senamiesčio apleistame kieme, apleistoje statybvietėje, prekybos centre ir pan. Tačiau gatvės socialiniai darbuotojai kartu su jaunuoliais gali persikelti ir į socialinių darbuotojų turimas patalpas ir ten organizuoti įvairių veiklą. Taip pat darbas gali vykti pasitelkiant įvairias šiuolaikines bendravimo technologijas, kurios itin mėgiamos jaunų žmonių (facebookas, twitteris, skaiapas ir pan.). Visa tai taip pat bus laikoma gatvės socialiniu darbu, nes jis atitinka pagrindinius požymius: 1) į veiklą yra įtraukiama jaunuolių grupė, kuri nebūtų į ją įsitraukusi, jei socialiniai darbuotojai nebūtų su jaunuoliais užmezgę santykio eidami pas jaunuolius; 2) jaunuoliai veikloje dalyvauja visiškai savanoriškai.

¹¹ Tai viena iš nedaugelio sričių lietuviškajame socialiniame darbe, kuriame dominuoja nevyriausybinių sektorių, nes, kaip minėta, būtent jis vaikų dienos centrus ir inicijavo. Tačiau greičiausiai būtent dėl nevyriausybinių sektoriaus dominantės viešasis sektorius neįsipareigoja visiškai finansuoti vaikų dienos centro teikiamų paslaugų socialinės rizikos šeimų vaikams ir jų tėvams ir nereglamentuoja šios paslaugos teisiniu lygmeniu. Lietuvoje įprasta, kad viešojo sektoriaus institucijos (ypač savivaldybės) visiškai rūpinasi tik tomis paslaugomis, kurias jos pačios ir įgyvendina.

¹² Todėl ir pačios socialinės darbuotojos su rizikos šeimomis ironizuoja, kad jų klientai išmoko, pvz., nevartoti alkoholio socialinių darbuotojų darbo valandomis. Institucionalizuotas darbas su rizikos šeimomis suponuoja, kad klientai ima „dirbti“ tomis pačiomis valandomis kaip ir jų socialinė darbuotoja – kai jai laisvadienis, laisvadienis ir jiems.

Tad apibendrinant reikia pasakyti, kad *gatvės socialiniu darbu yra laikoma tokia socialinio darbo strategija, kai, atsisakant instituciskai orientuoto požiūrio, bandoma pasiekti tas jaunų žmonių grupes, kurios patiria socialinę atskirtį, tačiau atsiriboja nuo įprastų pagalbos būdų, siekiant suteikti geresnių galimybių šių jaunuolių asmeniniam vystymuisi. Taigi gatvės socialinio darbo tikslas – užkirsti kelią jaunų žmonių išstūmimo / pasitraukimo iš visuomenės procesams, mažinti jų socialinę atskirtį ir, pasinaudojant bendruomeniniais ištekliais, siekti jų integracijos* (Keppeler, Specht, 2001; Morse et al., 2007; Fletcher, Bonell, 2009; Chui, Ho, 2006).

Principinės darbo gatvėje nuostatos

Kaip minėta, darbas gatvėje su jaunimu pasižymi tam tikra paradigmine laikysena. Vokietijos gatvės darbuotojai ir mobilaus darbo su jaunimu atstovai, susivieniję į nacionalinio lygmens organizaciją (Bundesarbeitsgemeinschaft Streetwork/Mobile Jugendarbeit e. V.), 2007 metais apibrėžė savo veiklos profesinius standartus ir iškelė štai tokias jų veikimo principines nuostatas¹³:

- **Visi darbo gatvėje pasiūlymai jauniems žmonėms turi būti „žemo slenksčio“ pasiūlymai:** turi atsižvelgti jaunų žmonių poreikius, jie turi būti patogiai pasiekiami erdvės ir laiko požiūriu, jauni žmonės juose gali dalyvauti be jokių papildomų ar išankstinių reikalavimų.
- **Orientacija į jaunų žmonių poreikius ir jų gyvenamąjį pasaulį:** gatvės darbuotojai ir mobilūs darbuotojai priima savo adresatus su visomis jų stiprybėmis ir visomis jų problemomis, jų gyvenamojo pasaulio ir socialinių ryšių kontekste ir sprendžia visus klausimus, kurių kyla jauniems žmonėms.
- **Savanoriškas dalyvavimas:** apie norą užmegzti kontaktą su darbuotojais, kontakto trukmę ir intensyvumą sprendžia patys jauni žmonės (nepatirdami jokių sankcijų). Tam tikrais atvejais (tačiau jie turi būti pagrįsti), kontaktas gali būti nutraukiamas darbuotojų sprendimu.
- **Nevertinantis priėmimas:** dirbti gatvėje įmanoma tik individualiai įsijaučiant ir priimant, pripažįstant kiekvieną asmenį ar grupę. Adresatai yra priimami ir pripažįstami kaip asmenys su visa jų turima visuma, netaikant vertinimo ir kiek įmanoma be išankstinių nuostatų.
- **Pasitikėjimo saugojimas ir anonimiškumas:** be savo adresatų sutikimo gatvės darbuotojai ar mobilūs darbuotojai neperduoda patikėtos informacijos jokiems tretiesiems asmenims. Jie neveda jokių asmeninių bylų apie jaunus žmones, su kuriais dirba. Savo veiklos ataskaitose nemini jiems patikėtos asmeninės informacijos ar konkrečių jaunuolių atvejų.
- **Šališkumas:** gatvės darbuotojai ir mobilūs darbuotojai atstovauja savo adresatų interesams. Atstovaudami jaunų žmonių interesams, darbuotojai patys neprivalo persiimti jaunuolių nuostatomis ar pažiūromis.
- **Tarpkultūrinio dialogo kompetencija:** gatvės darbuotojai ir mobilūs darbuotojai turi tarpkultūrinę kompetenciją, t. y. jie supranta savo adresatų veikimo būdus ir jų interpretacinius modelius vadovaudamiesi žinojimu, kas būdinga tam tikrai kultūrinei terpei. Socialinis darbuotojas turi pažinti aplinką, kurioje vyksta veikla, ne vien tik struktūriškai, bet ir socialiniu požiūriu. Reikia mokėti pritaipyti prie vyraujančios gatvės kultūros, pvz., kalbėti jos kalba, žinoti vietinius bendravimo kodus ir juos gerbti (Arciaga, Gonzalez, 2012; Fontaine et al, 2008).

¹³ <http://www.bundesarbeitsgemeinschaft-streetwork-mobile-jugendarbeit.de/bag-material/bagstandards2007.pdf>

Šios esminės principinės nuostatos susiformavo per ilgametę darbo su jaunimu gatvėje patirtį (šiuo atveju Vokietijoje) – eksperimentuojant, bandant, klystant ir atrandant. Anot profesinių standartų, neturint pirmiau minėtos principinės laikysenos, neįmanoma dirbti gatvėje ir pasiekti rezultatų, kita vertus, veikla, nepasizyminti tokiomis nuostatomis, negali būti laikoma socialinio darbo gatvėje strategija. Įdomu pažymėti, kad mūsų atlikto kokybinio tyrimo metu ekspertai vadovavosi identiška vertybine laikysena ir patys iš savęs (specialiai nepaklausti) apie ją pasakojo, nors Lietuvoje nėra ilgametės šio darbo tradicijos. Žinoma, ekspertai minėjo, kad jie nemažai mokosi iš vakarietiškos patirties skaitydami literatūrą, vykdami į mokymus kitose šalyse, nes Lietuvoje nėra kur mokytis socialinio darbo gatvėje strategijos. Vis dėlto turimi ekspertų interviu rodo, kad tokia laikysena nėra tik „išmokta iš knygų“, tačiau ir atrasta per praktiką. Kai kurias principines savo veiklos nuostatas ekspertai atrado „karčių pamokų“ keliu, reflektuodami savo nesėkmes arba, atvirkščiai, – tik po fakto įsisąmonindami savo sėkmes, nes tuo momentu veikė nesąmoningai, veikiau intuityviai.

Labai svarbu pažymėti, kad ekspertai ypač daug dėmesio savo pasakojimuose skyrė tam, kad bene sunkiausia šias principines nuostatas „atstovėti“ santykiuose su kitomis pagalbos organizacijomis, struktūromis, kontroliuojančiomis institucijomis ar net ir savo pačių organizacijose. Viena iš pagrindinių priežasčių, anot ekspertų, yra ta, kad gatvės darbas dar labai naujas reiškinys – mažai kas su juo yra susidūręs. Tačiau, kita vertus, jei pažvelgsime į pirmiau pateiktas principines nuostatas, didžioji jų dalis būdinga ne vien darbui gatvėje, o socialiniam darbui apskritai. Būtų galima daryti prielaidą, kad galbūt ne vien darbas gatvėje ir jo vertybinė laikysena yra naujiena Lietuvoje, bet ir socialinio darbo profesijos vertybinė kultūra dar nebūtinai yra savastis ne tik visuomenėje, bet ir su pagalbos veikla tiesiogiai susijusioms institucijoms ar dariniams. Štai ekspertė, dirbanti kaimo vietovėse, kalbėjo apie tai, kad bendruomenė, aplinka reikalauja akivaizdžiai matomų jos darbo rezultatų. Aplinkos supratimu, jei dirbama su jaunuoliais, jie renginių metu turi demonstruoti, ko išmoko, arba turi pasitaisyti jų elgesys, pagerėti mokymosi rezultatai ir kt. „Sakau, sunkiausia įrodyti, kad dirbam, nes bendruomenei įrodyti, kad dirbam, tai organizuoti renginius“. Tačiau dirbant mobilų ar gatvės darbą su jaunimu, veiklos ir santykio užsakovas yra jaunas žmogus, o ne darbuotojas, jei vadovausimės principine šios veiklos laikysena – žvelgsime į jo poreikius, atstovausime jo interesams ir paisysime savanoriško dalyvavimo nuostatos. Anot ekspertės: „sunkiausia įrodyti vyresnei kartai, kad jauni žmonės turi jausmus, ir nuomonę netgi gali turėti penkiolikos metų paauglys ir žinoti, ko nori, o ne daryti, kas jam pasakyta“. O štai ekspertas, dirbęs su hip hopo subkultūros jaunuolių grupe didmiestyje kovojo su administruojančiomis institucijomis, gindamas anonimiškumo ir „žemo slenksčio“ principus. Mat administruojančioms institucijoms reikėjo lankomumo sąrašų su jaunuolių pavardėmis ir parašais. Galiausiai jaunimo darbuotojas rado kūrybišką išeitį – nufotografavo duris, ant kurių pasirašinėdavo jaunimo centre apsilankę jauni žmonės. Ant durų jis ir finansus administruojanti institucija suskaičiavo arti šimto parašų.

Kalbant apie principines veiklos nuostatas, svarbu atkreipti dėmesį, kad jos ne tik kelia darbuotojų ir jų aplinkos įtampą, bet ir darbuotojų vidines dilemas. Ekspertai pasakojo apie jų vidines dvejonas, kai teko, pavyzdžiui, spręsti – kviesi policiją ar ne, nes situacija tapo nevaldoma. Iškviesi policiją – sugriausi kelis mėnesius kurtą santykį ir jaunų žmonių pasitikėjimą, o jauno žmogaus biografijoje atsiras teisės saugos intervencijos žymės. Neiškviesi policijos – gali kilti pavojus sveikatai ar net gyvybei, ne vien paties darbuotojo, bet ir jaunuolių. Arba, ką daryti, jei

sužinai apie padarytą nusikaltimą ir turi išlikti konfidencialus bei saugoti savo adresatų anonimiškumą? Tad vertybinės principinės nuostatos yra ne vien labai svarbus veiklos orientyras, gatvės darbuotojų profesinis stuburas ir identitetas, bet ir moralinių dilemų ir kitokios įtampos šaltinis.

Darbo gatvėje veiklos kryptys ir funkcijos

Mokslinėje literatūroje įvairiai apibrėžiamos darbo gatvėje su jaunimu kryptys ir funkcijos. Štai jau minėtuose Vokietijos gatvės socialinių darbuotojų ir mobilių darbuotojų su jaunimu profesiniuose standartuose (2007) teigiama, kad veikla yra trijų krypčių. Ji apima:

- **į asmenis orientuotus pasiūlymus** (santykių mezgimo darbas su jaunuoliais, jų konsultavimas, palydėjimas, tarpininkavimas, darbas su grupėmis, projektinis darbas, moderavimas, konfliktų sprendimas, atvejo vadyba ir pan.);
- **infrastruktūrinę veiklą** (erdvių atvėrimas jauniems žmonėms, galimybių jiems sukūrimas, infrastruktūros gerinimas, pagalbos tinklo bendruomenėje kūrimas ir pan.) ir
- **vadinamąsias skersines funkcijas** (darbo gatvėje viešinimas, lobistinė veikla, darbo gatvėje kokybės užtikrinimas, veiklos administravimas, finansų ir kitų išteklių paieška ir pan.).

O štai B. Gusy et al. (1990, cit. Galuske, 2002, 275) apibendrina penkias gatvės socialinio darbo kryptis, kurias įgyvendina šį darbą dirbantys darbuotojai (panašiai jas struktūruoja ir kiti du autoriai – A. Klose ir W. Stefanas (1997, cit. Kreft, Mueller, 2010, 126)).

- **Kontaktų gatvėje¹⁴ su jaunais žmonėmis kūrimas ir plėtojimas:** esminis gatvės socialiniam darbui dalykas, ar pavyks ir kaip pavyks užmegzti santykį su jaunais žmonėmis. Ar jauni žmonės leisį į kontaktą su gatvės darbuotojais? Kad šis kontaktas taptų stabilus, darbuotojai turi reguliariai lankytis jaunuolių „apgyvendintose“ erdvėse ir prisitaikyti prie jaunų žmonių laisvalaikio vidinio ritmo, turinio ir proceso (apie tai rašo ir Fontaine et al., 2008; Schellekens, 2010).
- **Institucinio pagalbos tinklo kūrimas ir palaikymas:** kad gatvės darbuotojai būtų naudingi savo adresatams, jie turi turėti platų pagalbos institucijų kontaktų tinklą (pvz., su nakvynės namais, darbo birža, mokykla, socialinės paramos centru, teisine konsultacija, poliklinika ir ligonine, reabilitacijos ir detoksikacijos vietomis ir pan.) (apie tai rašo ir Fontaine et al., 2008; Quinn, 2004; Vance, 2010).
- **Psichosocialinis darbas su jaunais žmonėmis:** gatvės darbuotojui tenka susidurti su pačiomis įvairiausiomis jaunuolių problemomis. Dažnai jis yra vienas iš nedaugelio suaugusių žmonių, į kurį jaunuoliai kreipiasi, nežinodami, ką daryti. Tad gatvės darbuotojai teikia bendro pobūdžio socialinį konsultavimą, taip pat tarpininkauja, palydi, nukreipia, dirba su konkrečiau jauno žmogaus atveju, dirba su grupėmis, padeda krizės atveju, intervenuoja konfliktų metu ir kt. (apie tai rašo ir Quinn, 2004).
- **Jaunų žmonių konkrečių interesų atstovavimas:** iš esmės gatvės socialinis darbuotojas tampa savo adresatų „ruporu“ vietos politikų ar administratorių akyse ir ausyse. Jis siekia, kad jo atstovaujama jaunų žmonių poreikiai būtų išgirsti ir atliepiami, kad jauni žmonės nepatirtų stigmatizacijos, kad jų materialinės ir socialinės infrastruktūros sąlygos gerėtų,

¹⁴ Kaip minėta, „gatvė“ čia suprantama plačiau – erdvė, kurioje savo laisvalaikį leidžia jauni žmonės.

ir pan. Tad gatvės darbuotojai užsiima viešinimo veikla ir siekia daryti įtaką socialinei politikai (apie tai rašo ir Fontaine et al., 2008).

- **Pagalbos institucijų inovacija:** gatvės socialiniai darbuotojai, artimai pažindami jaunų žmonių poreikius, turi plėtoti idėjas, kaip jų ir kitos institucijos galėtų tobulinti ar reorganizuoti savo veiklą, kad ji būtų labiau prieinama jauniems žmonėms ir geriau atlieptų jų poreikius.

S. Keppeleris ir W. Spechtas (2001) teigia, kad mobilaus darbo su jaunimu (arba gatvės darbo) koncepcija turi 4 dėmenis, kurie visi turi būti įvykdomi. Tačiau, atsižvelgiant į vietos situaciją, vieniems dėmenims gali būti skiriama daugiau dėmesio, o kitiems mažiau. Dėmenys yra šie:

- Pagalba asmeniui;
- Darbas gatvėje;
- Darbas su grupe;
- Darbas su bendruomene.

Kaip matyti, visus šiuos dėmenis turi ir aprašytos gatvės darbo kryptys bei funkcijos. Tad apibendrinant galima teigti, kad gatvės darbuotojų veikla jokiū būdu neapsiriboja buvimu su jaunuolių grupėmis gatvėje ir pagalba konkreitiems jauniems žmonėms, kai juos ištinka problemos. Ne mažiau svarbi šios veiklos dalis yra darbas su bendruomene, su kitomis pagalbos institucijoms, kaip ir viešinimo bei politinio interesų atstovavimo veikla.

Mūsų atliktas ekspertų tyrimas atskleidė, kad ir Lietuvoje dirbantys gatvės darbuotojai veikia tomis pačiomis kryptimis. Savo pasakojimuose ekspertai daug kalbėjo apie tiesioginį darbą su jaunais žmonėmis gatvėje – kaip jie užmezga kontaktą, kaip jį plėtoja, ką daro krizių atveju, kaip pabaigia kontaktą ir pan. Tačiau taip pat labai daug dėmesio skyrė darbo su bendruomene ir kitomis institucijomis sričiai bei problemoms. Netgi susidarė įspūdis, kad tam tikrais atvejais pagrindinė gatvės darbuotojų tikslinė grupė yra bendruomenė, o ne jauni žmonės. Kitaip tariant, – gatvės darbas su jaunimu prisideda prie bendruomenės ugdymo ar net „perauklėjimo“. Štai kaimuose su jaunimu dirbanti ekspertė pasakojo, kad vos ne pagrindinis darbo tikslas yra keisti kaimo bendruomenės narių (ypač vyresnių) požiūrį į jaunus žmones ir jų poreikius – „mūsų darbo tikslas yra parodyti bendruomenei, kad ir jauni žmonės yra bendruomenės dalis“. Ji pasakoja, jeigu tenka tartis, kad jaunimui būtų leidžiama naudotis kaime esančiomis bendruomenės patalpomis ar, pvz., sporto sale, „tai tenka praeiti tokius tankus, tokias mėsmales, kad net nežinau...“ Nes labai gajus stereotipas, kad jauni žmonės „sulaužys“, „išmėtys“, „pakenks“, ir jei jie nešoka, nedainuoja ir neužimti kokia nors būrelio veikla, o tiesiog neformaliai organizuojasi patys, tai neatrodo rimta aplinkinių akyse. Anot ekspertės, kaimo žmonių nuomone, jauni žmonės tarsi neturi poreikių – „esą, juk jie normalūs yra, ne iš vaikų namų ar iš rizikos šeimų, tai kam su jais dar dirbti?“ Kaip matyti, šioje vietovėje dirbantiems gatvės darbuotojams didesnis iššūkis yra ne santykiai su pačiais jaunais žmonėmis (anot, ekspertų, kaime gyvenantys jaunuoliai nėra išlepinti pasiūlymų, jie džiaugiasi net ir paprasčiausiais užsiėmimais ar vien tuo, kad jiems kažkas rodo dėmesį), tačiau santykiai su bendruomene, palankesnės infrastruktūros jauniems žmonėms kūrimas bei pagalbos tinklo, bendradarbiaujančių partnerių suradimas. Anot ekspertų, didelį vaidmenį čia vaidina kaimo santykių specifika – visi vieni kitus pažįsta ir turi vieni apie kitus nuomonę, kurią sunku pakeisti. Kitaip yra didmiestyje: ten daug didesnis anonimiškumas (šiuo atveju tai galbūt net pranašumas, nes nei apie pačius jaunuolius aplinkiniai neturi itin neigiamų nuostatų, nei apie gatvėje dirbančius darbuotojus, nes asmeniškai

jų nepažįsta), todėl gatvės darbuotojai deda nemažai pastangų, kad jų veikla bendruomenės akyse taptų žinoma ir atpažįstama. Štai viena tyrimo ekspertė pasakojo, kad jie su kolegomis yra užsibrėžę kiekvieną mėnesį nueiti į bent vieną jų aplinkoje veikiančią organizaciją ar įstaigą ir ten pristatyti savo veiklą bei asmeniškai susipažinti (pradedant seniūnija ir baigiant prekybos centro ar degalinės vadovais). Anot jų, bėgant laikui tai duoda akivaizdžių rezultatų – savo veiklos teritorijoje jie turi vis platesnį bendradarbiaujančių ir gatvės darbą palankiai vertinančių partnerių tinklą. Dar vienas ekspertas pasakojo, kaip darbas gatvėje padėjo pasikeisti jo paties organizacijai – iš pradžių kolegos ir vadovai nelabai suprato gatvės darbo specifikos, net vengė jaunuolių, kurie jiems atrodė pavojingi, nes buvo pratę dirbti su aktyviais, iniciatyviais, atsakingais jaunais žmonėmis. Ilgainiui organizacija savo veikimą ir požiūrį, paslaugų pasiūlą pakeitė – ji tapo tvirtu užnugariu gatvėje dirbantiems kolegomis. Tai akivaizdžiai susisieja su pirmiau aprašyta darbo gatvėje funkcija – pagalbos organizacijų inovacija. Be nuolatinio pagalbos organizacijų atsinaujinimo, kyla pavojus, kad jos ilgainiui ims tarnauti ne adresatų poreikiams, o savo pačių poreikiams, siekiui pritaikyti adresatus prie organizacijoms patogesnės rutinos.

Kad ir kaip būtų, vis dėlto pagrindinis darbo gatvėje adresatas yra jauni žmonės. Tie, kurių poreikiai nėra tinkamai atliepti ir kurie turi mažiau galimybių (taip pat ateities perspektyvų) visuomenėje, palyginti su kitais jų bendraamžiais. Kol vieni jaunuoliai tobulina savo gebėjimus būreliuose, pas korepetitorius ar keliaudami po pasaulį, dalyvaudami jaunimo mainuose ar tarptautinėse stovyklose, kiti leidžia laiką gatvėje, prekybos centruose arba, pvz., kaimuose, iš kurių nelabai yra kur ištrūkti ir kuriuose nėra ką veikti paaugliui. Anot vienos ekspertės: „jeigu jaunuolis visą laiką leidžia gatvėje, na toks jo laisvalaikis, kai kurie ir mokyklos metu yra gatvėje, tai yra signalas, kad šeimoje kažkas negerai... Manychiau, kad pagrindinės problemos, kurias turi šie jauni žmonės, yra santykių problemos ir socialiniai įgūdžiai, kurių jie neįgijo šeimoje, ir todėl jiems sunku adaptuotis visuomenėje... ir tada jie renkasi į tą vat erdvę būti chebroje, kad išliktų, būtų savimi, kad pabėgtų nuo visų tų didelių lūkesčių, spaudimo mokykloje ar namie...“

Mūsų tyrimo ekspertai, paklausti, koks vis dėlto yra jų darbo su jaunais žmonėmis gatvėje tikslas, kalbėjo įvairiais žodžiais, tačiau jei apibendrinsime – jie visi kalbėjo apie jaunų žmonių *įgalinimą savarankiškam ir atsakingam savo gyvenimo kūrimui*. Štai ekspertė iš kaimo vietovės sakė: „mes stengiamės ištempti juos kažkaip iš to kaimo, neužsidaryti savo kiaute ir parodyt, kad yra platesnis pasaulis ir kitoks pasaulis. Norim pasakyt – žiūrėkit, jūs irgi galite! Bet turit pajudėt patys!“ Panašu, kad tam tikra grupė jaunų žmonių šiandienėje Lietuvoje nelabai turi galimybių pamatyti savo gyvenimą platesniame kontekste, išplėsti savo pasaulėvaizdį. Kad tai įvyktų, jie turi turėti realių galimybių minėtą platesnį pasaulį pamatyti bei patirti – ne vien fiziškai, bet ir santykių ar idėjų požiūriu. Kitas ekspertas pasakojo panašiai: „mano tikslas buvo, kad augtų jų sąmoningumas apie jų kasdienybę, ar jie nori taip gyventi, kaip jie gyvena. Bandžiau sukonfrontuoti šį jų pasirinkimą tokiu kitokiu būdu, praplėsti jų pasaulėžiūrą...“ Ir apibendrinio: „nereikia jiems tarnauti, reikia pagelbėti tapti savarankiškais.“ O tai nėra paprastas uždavinys, nes savarankiškumas įgyjamas jį bandant, jį prisiimant, o ne apie jį girdint teoriškai. Tai svarbi eksperimentavimo erdvė, kuri teikia ne vien džiaugsmo, bet ir sukuria nerimo, verčia rizikuoti – ne vien jaunuolius, bet ir darbuotojus. Anot eksperto: „aš labai daug leidau jiems patiems nuspręsti... O kai leidi, tai reikia labai dirbti su savo pedagoginiu ego, kad neimtumei patarinėti, kaip viskas turi būti padaryta gerai ir teisingai, kad netapčiau dar vienu juos kontroliuojančiu mechanizmu...“

Darbo gatvėje metodika

Anot mokslinių šaltinių, darbo gatvėje metodiką sunku apibrėžti. Neapibrėžtumą lemia pati socialinio darbo gatvėje specifika. Anot autorių, pasitelkiant empirinius tyrimus, tiksliau pavyksta apibendrinti darbo gatvėje pirmuosius žingsnius – tam tikros teritorijos stebėjimą ir tyrinėjimą, kontakto su jaunuolių grupėmis užmezgimo būdus, nes šiuos etapus labiau inicijuoja ir struktūruoja patys darbuotojai. Tačiau kas ir kaip vyks kontaktą užmezgus, niekas nežino – socialiniai darbuotojai turės reaguoti spontaniškai ir situatyviai (Gref, 1995 cit. Galuske, 2002). Tad darbas gatvėje yra kažkuo panašus į džiazą improvizaciją – galbūt galima apsitarti dėl pagrindinio motyvo, tačiau ar bus improvizuojančių ir kaip sutiktieji leisis į improvizaciją niekas prieš pasirodymą (šiuo atveju – susitikimą gatvėje) nežino. Tai, ar improvizacija pavyko ir kodėl ji pavyko, galima reflektuoti tik po fakto. Galbūt todėl ir mūsų tiriamieji labai stipriai pabrėžė refleksiją, jos būtinybę dirbant gatvėje. Anot ekspertų, tik refleksijos dėka, bandant suprasti, kas pavyko ir kas nepavyko bei kodėl, galima atpažinti savo veikimo būdus, juos tobulinti ir ieškoti vis naujų.

Liekant prie džiazą improvizacijos vaizdinio – darbo gatvėje sudėtingumas yra tas, kad gatvės darbuotojai, užmezgę kontaktą su jaunimo grupe, siekia imti „groti“ kartu su jau „susigrojusia grupe“. Tikslas yra ne tik būti priimtam groti kartu, bet net galbūt atnešti naujų improvizacijos temų (turint galvoje minėtus įgalinimo tikslus). Todėl darbo gatvėje ir mobilaus darbo su jaunimu koncepcija itin pabrėžia darbo su grupėmis metodologiją. Mat gatvės darbuotojai sutinka ne pavienius jaunuolius, bet susiformavusius kolektyvus – „chebras“, grupes, grupuotes, gaujas ir kt. Šie dariniai turi savo struktūrą, savo hierarchiją, tradicijas, temas, specifiką. Tikslas nėra suardyti šiuos darinius (nors kaip tik tokį lūkestį gali turėti aplinka, nes nekontroliuojamos jaunimo grupės kelia problemų), tačiau suprasti, kad jie turi labai didelę reikšmę šių jaunų žmonių socializacijai (net jei iš pirmo žvilgsnio tokia socializacija gali pasirodyti vien neigiamą) ir jas palaikyti. Anot M. Liebel (1991 cit. Keppeler, Specht, 2001, 1223), žvelgiant istoriškai, jaunimo grupės ar gaujos ankstesniais laikais susiformuodavo ten, kur jauni žmonės jautė, kad įsivaizduojamos geresnės ateities galimybės jiems dėl vienokių ar kitokių priežasčių nepasiekiamos. Tad anuomet grupės ar gaujos funkcija buvo susivienijus patirti solidarumą ir savipagalbą, šitaip spręsti patiriamą atskirtį, žinoma, neretai ir agresyviai nusiteikus aplinkinių atžvilgiu. O šiais laikais, anot autorių (Keppeler, Specht, 2001), įvairiais aspektais besivienijančios jaunimo subkultūros ir „chebros“ įgavo kitokių, naujų reikšmių ir tai susiję su visuomenės individualizacijos procesais – tuo, kad vis mažiau aiškūs gyvenimo modeliai, vis mažiau apčiuopiamos bendrai galiojančios normos ir taisyklės¹⁵. Tad įvairios jaunimo subkultūros ir grupės yra ne tik jaunuolių saviorganizacijos socialinė erdvė, bet ir labai svarbi socialinio patyrimo, santykių mokymosi, gyvenimo ir išgyvenimo mokymosi erdvė, itin reikšminga paauglystėje, intensyviai besiformuojant asmenybei. Jaunuolis savo „chebroje“ patiria daug jo tolesniam gyvenimui svarbių dalykų – tarpusavio pripažinimą, palaikymą, solidarumą, draugystę, formuoja pasitikėjimą savimi ir savivertę, pažįsta save ir kitus per konfliktus, nesutarimus, bendrą veiklą ir pan. (plg. taip pat Murray et al., 2012; Bender et al., 2007). Reikia pažymėti, kad „chebros“ savo narius, kai juos išstinka sunkumai, sugeba palaikyti ir net stabilizuoti (Keppeler, Specht, 2001) – tai ypač reikšminga, jei jaunas žmogus neturi suaugusiųjų, kuriais pasitiki ir į kuriuos gali kreiptis, o tai paauglystėje nėra retas atvejis net ir pozityviais santykiais pasižyminčiose šeimose. Tad turint galvoje paminėtas jaunimo vienijimosi į grupes priežastis, dirbantys su jaunimu gatvėje asmenys turi itin profesionaliai apsieiti su „cheb-

¹⁵ Individualizacijos procesą, kaip visuomenėje vykstantį tripakopį pokyčių procesą, aprašė U. Beckas (1986).

romis“, kurias jie sutinka. Apie tai kalbėjo ir mūsų ekspertai, ypač pabrėždami darbo su grupėmis ir jų dinamika būtinybę bei gebėjimus. „Kiekviena chebra turi tai, kas juos jungia, – kiemas, draugystė, meilė, būna, kad ir bendra problema sieja – blogi santykiai su tėvais, su mokytojais. Ir tada jie renkasi į chebrą, kad kažkaip išgyventų, kad pasislėptų kažkur, kad išgyventų tą paauglystę, kad rizikuotų, bandytų... Tą aš matau kiekvienoje chebroje“. Kiti ekspertai minėjo, kad, dirbant gatvėje su jaunimu, labai svarbu gerai išmanyti amžiaus tarpsnių psichologiją, ypač tai, kas susiję su paauglyste ir besiformuojančios asmenybės elgsena bei poreikiais.

Iš to, kas pasakyta, aišku, kad darbui gatvėje reikia itin aukšto profesionalumo – ne kiekvienas socialinis darbuotojas tam yra pasirengęs¹⁶. Improvizaciniam darbo pobūdžiui reikia visų pirma labai geros savižinos, nes faktiškai vienintelis ir svarbiausias darbo instrumentas yra pats darbuotojas kaip asmuo. Taip pat labai svarbu, kad socialinis darbuotojas būtų išsprendęs savo problemas, nes kitokių atveju jis jas gali perkelti į savo klientus (Arciaga, Gonzalez, 2012). Savęs pažinimo būtinybę itin pabrėžė mūsų ekspertai. Anot vieno iš jų: „šiam darbe labiausiai susiduri ne su jaunuoliais, bet su savim. Jie tau viską parodo, koks tu netobulas...“ Todėl labai svarbu pažinti savo reakcijas, ypač savo silpnybes, asmeniškai jautrias ir pažeidžiamas vietas, žinoti savo perkėlimus ir kontraperkėlimus – savo „asmenybinius spąstus“. Ekspertai įvairiai vadino savęs pažinimo būtinybę – „tvirto stuburo turėjimu“, „vidine parengtimi“, „sąmoningumu apie save“, „psichologiniu pasirengimu“, „gebėjimu išbūti neapibrėžtume“, „išverti frustruojančiame santykiyje“ ir pan. Visa tai grąžina prie minties, kodėl dirbant gatvėje tokia svarbi refleksija – visų pirma kaip savęs pažinimo ir kolegų pažinimo instrumentas. Tačiau taip pat ekspertai kalbėjo apie supervizijos ir asmeninės psichoterapijos poreikį. Visa tai apsaugo nuo perdegimo ir padeda suvokti savo asmenines ribas ir savo galimybių ribas, nes „pirmiausia, kas įvyks, bus išbandomos bet kokios tavo ribos“.

Kai savo tiriamųjų klausėme, ko reikia, kad darbas gatvėje pavyktų, supratome, kad reikia labai daug ir kartu – mažai. „Reikia išmanyti tikslinę grupę. Išmanyti save. Ir kišenėje turėti įrankių“. Įrankiai – tai įvairūs žaidimai (pradedant kamuoliu ir baigiant stalo žaidimais), tačiau taip pat patalpa, kuri ypač svarbi šaltuoju metų laiku, minimali virtuvė, skalbyklė, internetas, kaimo vietovėje ypač svarbi priemonė yra automobilis. Anot ekspertų, gerai turėti labdaros (drabužių, maisto ir pan.) – tai ne tik pagalbos jauniems žmonėms galimybė, bet ir gera santykio užmezgimo priemonė.

Pagrindinės darbo gatvėje koncepcijos problemos ir iššūkiai

Anot mokslininkų, veikiausiai jokia kita socialinio darbo koncepcija nėra taip arti klientų gyvenamojo pasaulio kaip socialinis darbas gatvėje – jo pagalba galima geriausiai „pataikyti“ į adresatų poreikius (Galuske, 2002). Šiai koncepcijai beveik pusšimtis metų, pasaulyje ji yra plačiai žinoma, tai jau seniai nebėra jokia inovacija, tačiau strategija, priklausanti socialinio darbo klasikai (apie gatvėje dirbančius socialinius darbuotojus netgi kuriami televizijos serialai!). Ir vis dėlto, nepaisant visko, gatvės socialinis darbas kažkodėl iki šiol netapo pagrindine socialinio darbo strategija, tačiau papildo instituciškai orientuoto socialinio darbo pasiūlymus.

Toliau, remdamosi M. Galuske (2002), aptarsime du esminius gatvės socialinio darbo koncepcijos kritinius taškus:

¹⁶ Kaip ir grojant džiazą – ne kiekvienas klasikinį išsilavinimą turintis muzikas profesionalas geba improvizuoti.

- Gatvės socialinio darbo projektai paprastai nebūna ilgalaikiai, tęstiniai ir neapima visos teritorijos. Jie inicijuojami tada, kai kokia nors problema „užsidega“ taip stipriai, kad nieko kito nebelieka, kaip į gatvę siųsti socialinius darbuotojus. Tad gatvės socialiniam darbui dažniausiai tenka „ugniagesio“ vaidmuo. Tačiau kai gaisras užgesinamas, dažniausiai baigiasi ir projekto finansavimas. Tad gatvės socialinis darbas atsiduria sudėtingame interesų konflikte: vietos valdžia ir aplinkiniai dažniausiai nori ramaus gyvenimo (kad jų teritorijoje neliktų nepatogumų keliančių asmenų ar grupių), o gatvės socialiniai darbuotojai, būdami šališki ir siekdami atstovauti savo klientams, reikalauja iš vietos valdžios ir bendruomenės pokyčių. Tačiau gatvės socialinis darbas, lygiai kaip ir kiekvienas kitas socialinis darbas, yra priklausomas nuo savo finansuotojo ir pagrindinio užsakovo ir jis, deja, nėra jo adresatai – patys jauni žmonės. Kad ir kaip žiūrėtume, gatvės socialinio darbo idėjos ir misija gražios, tačiau rankos surištos.
- Kita gatvės socialinių darbuotojų problema – jų dvigubo mandato dilema. Žinoma, socialinio darbo profesijos dvigubas mandatas yra būdingas ne tik dirbant gatvėje, bet ir kiekviename šios profesijos lauke¹⁷. Vis dėlto, dirbant pagal darbo gatvėje koncepciją, jis itin aštrus. Kaip matėme, gatvės socialiniai darbuotojai yra šališki savo klientų atžvilgiu, pagrindinis jų tikslas – padėti savo adresatams ir būti jų advokatais. Tačiau kartu jie vien savo pasirodymu klientų gyvenamajame pasaulyje (kuriame jie nei kviečiami, nei laukiami) automatiškai išreiškia ne tik pagalbą, bet ir kontrolę. Tai viena šios dilemos pusė. O kita – dirbant su delinkventinėmis asmenų grupėmis neišvengiamai patenkama į vadinamąją nelegalumo zoną. Socialiniai darbuotojai vienokia ar kitokia prasme tampa nelegalios, nusikalstamos veiklos liudininkai. Ką tokiais atvejais daryti? Apie savo vidines dvejones kalbėjo ir mūsų tyrimo ekspertai. Štai Vokietijoje gatvės socialiniai darbuotojai jau ne vienerius metus siekia, kad jiems būtų pripažinta teisė neliudyti baudžiamosiose bylose, jog galėtų tinkamai atlikti savo darbą (teisę neliudyti Vokietijoje nuo 1992 m. turi specialistai, dirbantys narkotikus vartojančius asmenis konsultuojančiose tarnybose)¹⁸. Tai galėtų būti vienas iš šios dilemos sprendimo būdų (tačiau dilemų neįmanoma visiškai išspręsti – jei socialinis darbuotojas turi teisę neliudyti, dar nereiškia, kad jis nepatiria vidinių, moralinių dvejonių, susidūręs su nusikalstama veikla).

Lietuvoje, anot mūsų ekspertų, gatvės socialinis darbas patiria ir kitų, specifinių iššūkių. Vienas iš pagrindinių yra tas, kad gatvės socialinis darbas nėra legalizuotas, įteisintas. Kaip minėjome, jis nepaminėtas jokiam teisės akte, nėra numatyta socialinio darbo gatvėje struktūra, atsakomybių ir kompetencijų lygmenys ir ribos. Kitaip tariant, formaliai gatvės socialinio darbo paslauga Lietuvoje kol kas neegzistuoja. Žinoma, čia galima išvelgti ir pranašumų, nes gatvės socialinio darbo pionieriai nėra varžomi jokių instrukcijų, biurokratijos, kontrolės ar savikontrolės mechanizmų. Vis dėlto minusai, matyt, didesni, nes gatvės socialiniai darbuotojai susiduria su dvigubu neapibrėžtumu: kaip minėta, jau pats darbuotojų išėjimas į gatvę yra kupinas rizikos ir neapibrėžtumo. Todėl dirbant tokį darbą be galo svarbu, kad visa organizacinė, struktūrinė šio darbo pusė būtų kuo labiau apibrėžta ir saugi (pvz., speciali darbo sutartis, darbuotojų sauga, spe-

¹⁷ Socialinio darbo profesija turi balansuoti tarp dviejų vienas kitam prieštaraujančių mandatų (užsakymų, tikslų) – kontrolės ir pagalbos. Šis specifinis socialinio darbo profesijos bruožas, profesinėje literatūroje vadinamas dvigubo mandato dilema, įvardytas prieš beveik 40 metų.

¹⁸ Lietuvoje pagal Baudžiamojo proceso kodekso 80 ir 82 straipsnį teisę neliudyti turi artimieji, taip pat tam tikrais atvejais – dvasininkai, žurnalistai, teisėjai ir advokatai.

cialius sveikatos draudimas, specialūs mokymai ir pan.). Tačiau Lietuvos pirmieji gatvės socialiniai darbuotojai kol kas to neturi. Kai kurie iš jų neturi net ir palaikymo savo pačių organizacijoje.

Kitas didelis iššūkis yra gatvės socialinio darbo su jaunimu finansavimas. Kaip minėta, kol kas Lietuvos socialinė politika nėra atpažinusi ir pripažinusi tokio darbo su jaunimu poreikio. Taigi nėra reguliaraus gatvės socialinio darbo ar mobilaus darbo su jaunimu programinio finansavimo. Kita vertus, viltinga yra tai, kad du mūsų tirtieji atvejai buvo įgyvendinami nevyriausybinėms organizacijoms bendradarbiaujant su savivaldybe (trečiąjį projektą įgyvendino pati savivaldybė). Savivaldybės bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerija palaikė ir iš dalies finansavo gatvės socialinį darbą. Tačiau nepakankamai: gatvės socialiniai darbuotojai turėjo ieškoti papildomo finansavimo, kad galėtų vykdyti savo funkcijas. Kita problema, kad nevyriausybinių organizacijų teikiamų paslaugų rėmimas Lietuvoje dažniausiai yra trumpalaikis, be aiškių tęstinumo garantijų. Kitaip tariant, gatvės socialiniai darbuotojai leidžiasi į kontaktą su jaunais žmonėmis, tikėdamiesi, kad galės pasiekti užsibrėžtų tikslų, tačiau iš tiesų nėra tikri, ar po kelių mėnesių apskritai galės tęsti savo veiklą. Taigi ne tik darbuotojai patiria neapibrėžtumą ir nesaugumą (ne vien finansinį, bet ir klausdami, kokią prasmę turi jų darbas, jei jis bet kada gali nutrūkti), tačiau ir jaunuoliai rizikuoja būti „palikti ant ledo“. Anot vienos ekspertės: „jei neturėtumėm nuolat vargti dėl pinigų ir galėtume susikoncentruoti tik į darbą su jaunuoliais – tai būtų didelė laisvė“.

Apibendrinimas, išvados ir ekskursas

Šiame straipsnyje buvo pristatyta socialinio darbo gatvėje su jaunimu teorinė koncepcija, kuri pasaulyje egzistuoja jau daugiau kaip 40 metų, ir aptarta pirmoji gatvės socialinio darbo patirtis Lietuvoje. Susitelkta į gatvės socialinio darbo strategijos atsiradimo visuomenines priežastis, buvo analizuojama gatvės socialinio darbo principinė laikysena, aptartos darbo gatvėje kryptys, tikslai ir funkcijos, nagrinėjama socialinio darbo gatvėje metodologija bei darbui reikalingos kompetencijos. Išskirtos pagrindinės gatvės socialinio darbo problemos ir kritiniai taškai, specifiniai šio darbo iššūkiai Lietuvoje. Žvelgiant į straipsnio tikslą, galima daryti **išvadą, kad gatvės socialinio darbo su jaunimu koncepcija praktiniu požiūriu jau atkeliavo ir į Lietuvą**. Ir nors kol kas yra vos kelios pavienės organizacijos, besirūpinančios gatvės socialinio darbo diegimu ir plėtra Lietuvoje, turinčios labai ribotų išteklių (žmogiškųjų, materialųjų, galios ir įtakos), o Lietuvos socialinė politika dar nėra atpažinusi ir pripažinusi tokio socialinio darbo su jaunais žmonėmis poreikio, vis dėlto galima teigti, kad startas duotas. **Pirmieji gatvės socialinio darbo projektai Lietuvoje tiek savo paradigmine laikysena, tiek metodologija visiškai atitinka gatvės socialinio darbo koncepcijos esmines nuostatas ir gali būti visiškai atpažįstami kaip tas pats reiškinys, kurį Vakaruose įprasta vadinti gatvės socialiniu darbu.**

Pabaigoje norisi grįžti prie to, nuo ko pradėjome. Ko reikia ar galbūt reikėjo, kad lietuviškąjį miestą X gąsdinusių paauglių grupę vieną dieną būtų aplankę socialiniai darbuotojai ir pažinties pradžioje būtų pasidomėję, kuo šie vaikai gyvena, kas jiems svarbu, kas juos džiugina ir kas jiems kelia nerimą? Kad tai įvyktų, atrodytų, reikia nedaug – perkelti kablelį į kitą vietą – iš „bausti, negalima pasigailėti“ į „bausti negalima, pasigailėti“. Tačiau kalbos ir mąstymo procesas yra susijęs – jų pokyčiams gali prireikti nemažai laiko. Norint perkelti kablelį, reikia imti kitaip mąstyti apie žmogų, šiuo atveju – jauną, augantį, bręstantį, dar besiformuojantį žmogų Lietuvos provincijoje ir panorėti jį artimiau pažinti ir geriau suprasti.

LITERATŪRA

Arciaga, M.; Gonzalez, V. 2012. Street outreach and the OJJDP comprehensive gang model. *National gang center bulletin*. [el. žurnālas], No. 7, 1–10. Prieiga per internetā: <<https://www.nationalgangcenter.gov/Search?q=street+outreach+and+the+OJJDP>>. [Žiūrēta 2014 01 14].

Beck, U. 1986. *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Edition Suhrkamp.

Bender et al. 2007. Capacity of survival: exploring strengths of homeless street youth. *Child Youth Care Forum*, No 36, 25–42. Prieiga per internetā: <<http://link.springer.com/article/10.1007/s10566-006-9029-4#page-1>>. Žiūrēta [2014 05 05].

Chui, W. H.; Ho, K. M. 2006. Working with involuntary clients: perceptions and experiences of outreach social workers in Hong Kong. *Journal of social work practise*. [el. žurnālas], Vol. 20, No. 2, 205–222. Prieiga per internetā: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=b5e35396-80ff-40ad-b07b-6a0968463845%40sessionmgr4001&vid=4&hid=4106>>. [žiūrēta 2014 01 14].

Bundesarbeitsgemeinschaft Streetwork/Mobile Jugendarbeit e.V. 2007. Fachliche Standards. <http://www.bundesarbeitsgemeinschaft-streetwork-mobile-jugendarbeit.de/bag-material/bagstandards2007.pdf>

Fletcher, A.; Bonell, C. 2009. Detaching youth work to reduce drug and alcohol related harm. *The Authors. Journal compilation*. [el. žurnālas], Vol. 15, No. 4, 217–224. Prieiga per internetā: <<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=23&sid=b5e35396-80ff-40ad-b07b-6a0968463845%40sessionmgr4001&hid=4106>>. [žiūrēta 2013 11 25].

Fontaine, A., et al. 2008. *International guide on the methodology of street work throughout the world*. [El. knyga]. Prieiga per internetā: <http://www.travailderue.org/wp-content/uploads/2012/08/international_guide.pdf>. [žiūrēta 2014 03 19].

Galuske, M. 2002. *Methoden der Sozialen Arbeit*. Weinheim and Muenchen: Juventa Verlag.

Galuske, M. 2010. Strassensozialarbeit. In Kreft D., Müller C. W. (sud.). *Methodenlehre in der Sozialen Arbeit*. Muenchen, Basel, Reinhardt UTB.

Keppeler, S.; Specht, W. 2001. Mobile Jugendarbeit. In Otto H.-U., Thiersch H. (sud.) *Handbuch Sozialarbeit/Sozialpädagogik*. Luchterhand Verlag.

Kreft, D.; Müller, C. W. (sud.) 2010. *Methodenlehre in der Sozialen Arbeit*. Muenchen, Basel, Reinhardt UTB.

Morse, G. A., et al. Outreach to homeless mentally ill people: Conceptual and clinical considerations. In: Implementing a social enterprise intervention with homeless, street-living youths in Los Angeles. *Social work*. By Ferguson, K. M. 2007. [el. žurnālas], No. 52, 103–112. Prieiga per internetā: <<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=b5e35396-80ff-40ad-b07b-6a0968463845%40sessionmgr4001&vid=20&hid=4106>>. [žiūrta 2014 01 14].

Meuser, M.; Nagel, U. 2003. Das ExpertInneninterview – Wissenssoziologische Voraussetzungen und methodische Durchfuehrung. In Friebertshäuser B., Prengel A. (Sud.). *Handbuch qualitative Forschungsmethoden in der Erziehungswissenschaft*. Weinheim and Muenchen: Juventa Verlag.

Schellekens, J. 2012. *Street work and social marketing*. Navara: Graficas Ulzama. [el. knyga]. Prieiga per internetā: <<http://travailderue.org/dynamo-international-street-workers-network-%C2%B4s-publications-4/>>. Žiūrēta [2014 05 05].

Vance, F. 2010. A comparative analysis of competency frameworks for youth workers in the out-of-school time field. *Child youth care forum*. [el. žurnālas], No. 39, 421–441. Prieiga per internetā: <<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=45&sid=b5e35396-80ff-40ad-b07b-6a0968463845%40sessionmgr4001&hid=4106>>. [žiūrēta 2014 03 13].

Quinn, J. 2004. Professional development in the youth development field: Issues, trends, opportunities, and challenges. *New directions for youth development for youth workers*. [el. žurnālas], No. 104, 13–24. Prieiga per internetā: <<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=48&sid=b5e35396-80ff-40ad-b07b-6a0968463845%40sessionmgr4001&hid=4106>>. [žiūrēta 2014 03 13].

STREET SOCIAL WORK WITH YOUTH – THE FIRST EXPERIENCES IN LITHUANIA

Birutė Švedaitė-Sakalauskė, Danielė Eidukevičiūtė

Summary

This article represents the theoretical concept of social work with youth on the street (as well as the mobile youth work), which already exists in the world for over 40 years. The first experiences of social street work in Lithuania are also discussed by using data from qualitative research. The article focuses on the public reasons of the occurrence strategy and analyses the principle posture of social work on the street, discusses directions, goals and functions of working on the street, looks into the methodology, and needed competencies for street social workers. The article highlights the main problems, critical points and specific challenges of street social work in Lithuania. All in all, the conception of street social work with youth has arrived into the country. Despite the fact that there are just a few organisations which have limited resources (human, material, power and influence sense) that are trying to develop and implement the street social work in Lithuania and the fact that the Lithuanian social policy hasn't recognised the need for street social work with youth yet, we can say that the start has been made. The first projects of street social work in our country are entirely consistent with the substantive provisions of both paradigmatic posture and its methodology. That is why they can be recognised as the same phenomenon as in the West, which is known as Street social work.

Key words: street social work with youth; mobile youth work, principle posture, social work method.